

"Vrlinska stranka" u borbi protiv privatnih monopola i svedržavnog nadzora

Višeslav Raos

Piratske stranke grade politiku na pitanjima upravljanja novim tehnologijama, uvjetima poslovanja, te razmjeni informacija i sadržaja u digitalnom okruženju

U posljednja dva desetljeća nekoliko je međusobno isprepletenih društvenih, ekonomskih i političkih procesa uvelike izmijenilo pravila i smjer stranačkog natjecanja u etabliranim europskim demokracijama. Stasanje novih naraštaja birača koji nemaju iskustvo Drugoga svjetskog rata i poslijeratne obnove Europe te prelazak iz industrijskoga u postindustrijsko društvo oslabjeli su stare socijalno-ekonomske rascjepe na kojima su se desetljećima gradile biračke preferencije za velike masovne stranke ljevice i desnice. Propast realnog socijalizma u Istočnoj Europi bila je velik udarac europskoj ljevici koji ju je prinudio da redefinira svoj identitet. Zbog jačanja i produbljivanja procesa europskih integracija stranačke se elite sve više otuđuju od birača, javne politike obilježuju jačanje tehnomenadžerskog rezoniranja, a slabe ideološke razlike među etabliranim strankama, što uzrokuje porast biračke apstinencije. U novim uvjetima prostor za rast i uspjeh dobivaju stranke zelenoga odnosno ekološkog predznaka koje su devedesetih godina izrasle iz udruge civilnog društva i novih društvenih pokreta u ravnopravne sudionike stranačkog natjecanja. Istodobno, demokratski deficit Europske Unije, otuđenje političkih elita od građana te duboke društvene promjene izazvane masovnim useljavanjem iz afričkih i azijskih zemalja daju poticaj i raznorodnim populističkim stranačkim opcijama koje profitiraju u vakuumu što je nastao na stranačkoj pozornici mnogih europskih zemalja. Populističke stranke u Zapadnoj Europi često, premda ne i uvijek, u svojoj politici izražavaju rasizam, ksenofobiju, etnički, kulturni i vjerski šovinizam.

Početak 21. stoljeća brz razvitak novih tehnologija mijenja prirodu masovnih medija, vođenje izbornih kampanja, oblikovanje javnog mnijenja i političkih sadržaja. Nakon deindustrijalizacije devedesetih godina i selidbe europskih proizvodnih pogona u Kinu, širenje interneta i mobilnih komunikacija postavlja temelje za uspon informacijskog društva. Veća dostupnost i pluralnost izvora informacija stvaraju nove mogućnosti za djelovanje stranaka i inicijative civilnog društva. Istodobno, nove tehnologije mijenjaju prirodu poslovanja i dovode u pitanje uvriježena poimanja vlasništva, trgovine, zaštite privatnosti i osobnih podataka te granice privatnoga i javnog. U takvim uvjetima nastala je nova vrsta stranaka – piratske stranke (Häyhtiö i Rinne, 2008:335). Piratske stranke grade politiku na

Tri su glavna piratska cilja zaštita prava i sloboda građana, želja za oslobođenjem kulture i stav da patentni i privatni monopoli štete društvu

pitanjima upravljanja novim tehnologijama, uvjetima poslovanja, te razmjeni informacija i sadržaja u digitalnom okruženju. Međunarodna politološka literatura o tome političkom fenomenu vrlo je oskudna, dok joj se u domaćoj političkoj znanosti dosad nije posvećivala nikakva pozornost. Nekoliko je uzroka nedostatka znanstvenog interesa za piratske stranke. Prvo, neki politolozi tvrde da piratske političke opcije svojim dosadašnjim slabim rezultatima na izborima za nacionalne parlamente nisu zaslužile veću pozornost. Drugo, mnogi ih doživljavaju kao jednoproblemske stranke (*single-issue parties*) koje nemaju kapaciteta privući veći broj birača i približiti se različitim segmentima biračkog tijela. Zbog usko definiranoga političkog sadržaja postoji i sumnja u mogućnost dugotrajnijeg zadržavanja pozornosti javnosti na temama koje one promiču i nameću. Premda su te ograde i skepse shvatljive i opravdane, u ovom se slučaju izborni uspjeh ne može uzeti kao odlučujući kriterij zato što svaka nova stranka mora proći određeni razvojni put dok ne izgradi svoje izborne kapacitete. Usporedi li se postupni i dugogodišnji razvoj zelenih političkih opcija u Europi s usponom piratskih stranaka, može se pretpostaviti kako i političke stranke s piratskim predznakom mogu postupnim širenjem svojih političkih programa i javnih politika o kojima su izgradili svoje pozicije nadići okvire jednoproblemskih stranaka. Smatram kako teme i pitanja koja otvaraju piratske stranke reflektiraju duboke društveno-političke transformacijske procese suvremene Europe te su stoga relevantan predmet politološke analize.

Nastanak Švedske piratske stranke (*Piratpartiet*)

Prije nego što prikažem povijest piratske stranke, treba po nešto reći o kontekstu razvoja takve političke opcije upravo u Švedskoj. Zahvaljujući specifičnom spoju ekstenzivne socijalne

države i povoljnih uvjeta poslovanja, kao i činjenici da zemlja nije pretrpjela razaranja u Drugome svjetskom ratu, Švedska je jedna od najprosperitetnijih zemalja i najpropulzivnijih ekonomija u Europi, ali i društvo s visokom razinom osobnih sloboda, egalitarnosti, otvorenosti i demokratskog odlučivanja. Globalna telekomunikacijska tvrtka *Ericsson* dala je poticaj pretvaranju Stockholma i okolice u jedno od svjetskih središta razvoja informacijsko-komunikacijskih tehnologija. Prema riječima Ricka Falkvingea, osnivača prve piratske stanke, dok su mnogi, uključujući i hrvatske surfere, još bili ograničeni na *dial-up* pristup, u Švedskoj je već bio uobičajen brzi širokopolasni internet.¹ Te su okolnosti pogodovale širenju kulture masovne razmjene i dijeljenja digitalnih datoteka, ponajprije glazbe i filmova, među korisnicima interneta putem *peer-to-peer* protokola. Želeći zaštititi autorska prava, ali i interese diskografske industrije, vlada socijaldemokrata Görana Perssona osnovala je 2001. Ured za suzbijanje piratstva (*Antipiratbyrå*). Zanimljivo je da je ta odluka koincidirala sa svjetskim pucanjem takozvanoga *dot.com* špekulativnog balona. Nakon ubrzanog rasta internetskog poslovanja u Sjevernoj Americi i Europi od 1995. do 2000. mnoge su takve tvrtke propale, a njihove su dionice radikalno izgubile na vrijednosti. To je izazvalo slabljenje gospodarskog rasta u Švedskoj početkom novog tisućljeća i rezultiralo gubitkom brojnih radnih mjesta u IT sektoru.

Reagirajući na vladin pokušaj suzbijanja slobodne razmjene datoteka na internetu, skupina entuzijasta, kulturnih djelatnika i pobornika kibernetičke kulture osnovala je 2001. *Piratbyrå* (Piratski ured), udruhu za potporu korisnicima interneta koji se protive restrikcijama u dijeljenju i razmjeni digitalnih sadržaja. Dio članova udruge iste je godine pokrenuo *The Pirate Bay* (TPB), internetski poslužitelj za posredovanje između korisnika koji dijele sadržaje putem *BitTorrent* protokola. *BitTorrent* je najpopularniji svjetski protokol za dijeljenje datoteka, dok je *The Pirate Bay* u kratkom roku postao jedan od najposjećenijih servera te vrste. Policijska racija u uredu *Pirate Baya* 2006. i sudski proces 2009. protiv čelnika ovog servera uvelike su potaknuli rast članstva Piratske stranke i povećali njezino javno značenje (Li, 2009:289). Oštre restriktivne mjere protiv djelatelja digitalnih datoteka našle su se u izravnoj i snažnoj suprotnosti sa slobodarskom tradicijom švedskog društva i politike (Bartels, 2009:51).

Nakon što su tijekom 2005. švedske vlasti dodatno pojačale borbu protiv internetskog piratstva, programer Rickard Falkvinge pustio je 1. siječnja 2006. u rad stranicu Piratske stanke (*Piratpartiet*), čime je počelo djelovanje nove političke stranke (Miegel i Olsson, 2008: 208-209). Nova stranka, osnovana u izbornoj godini, nije uspjela osvojiti nijedan mandat u švedskom parlamentu (*Riksdag*), no Pirati su uspjeli privući veliku medijsku pozornost i utjecati na promjenu stavova etabliranih stranaka o zaštiti intelektualnog vlasništva i reguliranju razmjene podataka putem interneta. Premda je, sukladno piratskoj ikonografiji, izvorna stranačka boja bila crna, stranački čelnici izabrali su ljubičastu kako bi naglasili odmak od etabliranih stranaka u Švedskoj – socijaldemokrata (crvena, *Socialdemokraterna*) i liberalnih konzervativaca (plava, *Moderaterna*) – i nadilaženje uvriježenih pravila stranačkog sustava koji su determinirale te stranke. Još jedan taktički odmak od postojećih političkih stra-

naka u Švedskoj odnosi se i na način komuniciranja s biračima te javni rad i promidžbu. Premda posljednjih godina gotovo sve europske stranke djeluju i na internetu te ga koriste u izbornim kampanjama, za Pirate je to primarni kanal komunikacije. Tražeći kontaktne podatke za središnjicu švedskih pirata, moguće je

Piratski je ideal stvaranje zajedničkoga kulturnog javnog dobra koje bi spasilo od propadanja kulturne artefakte prošlosti

pronaći poštanski pretinac i e-mail adrese kontaktnih osoba, ali ne i adresu zgrade gdje se nalazi sjedište stranke. Dok u vrijeme izbornih kampanja suvremene stranke potencijalnim biračima uz letke sa sažecima svojih izbornih programa i ciljeva dijele i promotivne materijale poput privjesaka, upaljača, kemijskih olovaka i sličnog, Pirati kontinuirano provode takvu vrstu promidžbe kako bi povećali javnu vidljivost stranke. Na mrežnim stranicama stranke postoji *online* trgovina koja nudi torbe, majice, kape, šalove, naljepnice za automobile i slično, te više podsjeća na internetski dućan nogometnog kluba ili glazbenog sastava nego političke stranke. Također, u svim javnim istupima članovi nose odjeću sa stranačkim oznakama.

Pravi izborni uspjeh i jačanje statusa na švedskoj stranačkoj pozornici Piratska stranka je doživjela na izborima za Europski parlament 2009. Osvojivši 7,1 posto glasova, Pirati su dobili jedan od 18 mandata Švedske u Europskom parlamentu. Računalni programer Christian Engström postao je prvi piratski europarlamentarac. Ratifikacijom Lisabonskog ugovora Švedskoj je dodijeljeno još jedno mjesto u Europskom parlamentu, pa je Piratska stranka stekla pravo na još jedan mandat koji je pripao Ameliji Andersdotter.² Premda nisu članovi nijedne europske političke stranke, švedski pirati članovi su kluba zastupnika Zelenih i Europske slobodne alijanse u Europskom parlamentu.

Prema uzoru na švedsku Piratsku stranku, u brojnim drugim članicama Europske Unije, ali i izvan nje, posljednjih godina osnivaju se stranke s piratskim predznakom. U Bruxellesu je 2010. osnovana Piratska internacionala (*Pirate Parties International*), međunarodna krovna organizacija piratskih stranaka. Premda u Hrvatskoj djeluje nekoliko udruga koje promiču slobodno korištenje interneta i zauzimaju se za zaštitu prava digitalnih potrošača – udruge Slavoljub Penkala i Mreža Telemah – dosad pri Ministarstvu uprave nije registrirana nijedna takva ili slična politička stranka.

Politike u informacijskom društvu

Osnivač stranke Rick Falkvinge navodi da je na osnutak stranke utjecala rigidnost švedske države u borbi protiv korisnika servera za dijeljenje i razmjenu datoteka. Kakve politike doista zastupaju Pirati i koliko su njihove političke ideje koherentno razvijene? U uvodnom dijelu stranačke deklaracije navodi se da je cilj stranke globalno zakonodavstvo prilagoditi

informacijskom društvu u nastajanju. Iz same prirode interneta razumljivo je kako stranka ne ograničava svoje ideje i djelovanje samo na nacionalne okvire, nego želi potaknuti priželjkivane promjene na globalnoj razini. Tri su glavna piratska cilja zaštita prava i sloboda građana, želja za oslobođenjem kulture i stav da patenti i privatni monopoli štete društvu. Pirati polaze od pretpostavke da živimo u društvu nadzora i kontrole što protuslovi proklamiranim načelima demokracije. Nakon napada 11. rujna 2001. Švedska je, poput mnogih drugih europskih zemalja, počela provoditi opsežne protuterorističke sigurnosne mjere koje Piratska stranka smatra invazijom na privatnost i upletanjem države u osobne slobode. U raspravi o granici između zaštite nacionalne sigurnosti i zadiranja u prava građana, stranka naglašava kako je ljudsko i građansko pravo moći slobodno komunicirati, bez osjećaja prismotre i bez potrebe stalnog identificiranja pred tijelima vlasti. Pravo na anonimnost i nepovredivost privatnosti osobne korespondencije preduvjet je istinske slobode govora pojedinaca i društvenih skupina. Stranka nije *a priori* protiv svake zaštite autorskih prava i intelektualnog vlasništva, ali smatra da je na suvremenim tržištima narušena ravnoteža između potrebe i želje građana za dostupnošću sadržaja, na jednoj, i prava autora na odgovarajuću naplatu svojeg rada i stvaralaštva, na drugoj strani. Posebnu prijetnju slobodnom tržištu, a time i slobodi građana, Pirati vide u postojanju privatnih monopola, posebice na području tehnoloških i medicinskih patenata. Stav stranke prema EU izražava odbijanje europskog Ustava i Lisabonskog ugovora kao njegove ublažene inačice. Pirati snažno kritiziraju demokratski deficit EU-a te žele promicanjem švedske prakse slobodne dostupnosti javnih dokumenata utjecati na reformu europskih institucija kako bi se povećala razina razvidnosti i otvorenosti. Iz rasprave o autorskim pravima, stranka izvodi svoju kulturnu politiku. Naime, Pirati misle da svjetska kulturna dobra i baština moraju biti dostupni svima, a autorska prava primjenjivala bi se samo kao sredstvo zaštite od neovlaštenog korištenja u komercijalne svrhe. Piratski je ideal stvaranje zajedničkoga kulturnog javnog dobra (*cultural commons*) koje bi spasilo od propadanja kulturne artefakte prošlosti i istodobno postalo temelj kreativnosti budućih naraštaja.³ Upravo se na tom primjeru vidi kako ta politička opcija na specifičan način spaja ideale zajedničkoga javnog prostora i vlasništva sa zaštitom pojedinca i njegovih privatnih prava. Naglašeni individualizam, uz istodobno vrednovanje javnih dobara, izraz je, s jedne strane, švedske kulturno-političke pozadine stranke, a s druge strane upućuje na društvene promjene i izazove koje donose nove informacijsko-komunikacijske tehnologije. Svoju zdravstvenu politiku stranka ponajprije svodi na pitanje održivosti postojećeg sustava farmaceutskih i medicinskih patenata. U kontekstu gospodarske politike i poticaja istraživanja i razvoja (R&D), Pirati patente vide kao uzrok neravnoteže na tržištu zato što patenti stvaraju monopole koji onemogućuju slobodno tržišno natjecanje. Posebice se naglašava neravnopravnost malih i srednjih poduzeća – u terminologiji EU-a: SMEs – u odnosu prema globalnim multinacionalnim korporacijama. Uz poticanje veće razvidnosti rada državnih i europskih administracija, stranka smatra da se klijentelizam i korupcija mogu suzbiti promicanjem korištenja *open source* računalnih programa u javnoj upravi, zdravstvu i obrazovanju kako bi se smanjio utjecaj

privatnih interesa na javne servise. Sukladno svojoj kulturnoj politici, stranka obrazovnu politiku gradi na premisi da razvoj novih tehnologija omogućava snižavanje troškova obrazovanja na svim razinama. Poticanjem slobodnog pristupa (*open access*) znanstvenom izdavaštvu i distribuciji obrazovnih materijala želi omogućiti slobodno školovanje svih građana.

Početakom 2011. osnivač stranke Rick Falkvinge prepustio je čelništvo svojoj zamjenici Anni Troberg, a sam se posvetio širenju piratske misli u svijetu. Pomoću brojnih predavanja na sveučilištima i poslovnim konferencijama Falkvinge se bavi "političkim prozelitizmom". Svjestan da je koherentna politička platforma Pirata još u povojima i želeći se odmaknuti od etikete jednoproblemske političke opcije, pokušava razviti piratsku ideologiju koju slikovito predstavlja piratski kotač s osam žbica, analogno kormilarskom stroju piratskog broda.⁴ U središtu osam žbica ili krakova nalazi se humanizam, shvaćen kao temeljno načelo o jednakosti svih građana i jednaku pravu na pristup znanju i informacijama. Iz toga se izvodi sveobuhvatno pravo na privatnost, koje uključuje privatnost osobne prepiske, mjesta prebivanja (lociranja), mjesta obitavanja (teritorija), privatnost tijela, identiteta i podataka. Drugo je načelo načelo transparentnosti odnosno prava građana da imaju uvid u procese političkog odlučivanja i nadzor nad obnašateljima političkih dužnosti bez prethodnog plaćanja pristojbi i identificiranja. Treće načelo naglašava pravo svake osobe da stvara i dijeli kulturu i kulturna dobra, koristeći pritom postojeća kulturna dobra bez prethodnog dopuštenja ili ograničenja. Sličan pristup promiče se i u kontekstu znanja: svatko ima pravo koristiti javno znanje te bi stoga rezultati svih javno financiranih istraživanja morali biti javno dostupni. U skladu s odmakom od industrijskog društva i stranaka formiranih u tom razdoblju, Falkvinge uvodi pojam "ekonomije roja" (*swarm economy*). Pritom polazi od pretpostavke da u suvremenom gospodarstvu ljudi često

Stranka smatra da se klijentelizam i korupcija mogu suzbiti promicanjem korištenja *open source* računalnih programa u javnoj upravi, zdravstvu i obrazovanju kako bi se smanjio utjecaj privatnih interesa na javne servise

mijenjaju radna mjesta, rade više poslova istodobno od kojih su neki plaćeni, a drugi nisu, ali su društveno korisni. Stoga se Pirati zauzimaju za novi sustav vrednovanja volonterskog rada, poput pisanja članaka za *online* enciklopedije i kreiranja besplatnog softvera. Sukladnoj toj logici, gospodarstvo i tržište rada trebali bi se temeljiti na slobodi pojedinca i slobodnom razvoju njegovih osobnih vještina i sposobnosti. Stranka navodi kako su danas sva društva polikulturna te bi prihvaćanje te realnosti trebalo biti podloga za bolju razmjenu i razvoj znanja u društvu. Kao sedmo počelo naglašava se visoka kvaliteta zakonodavstva,

odnosno zauzimanje za donošenje preciznih i učinkovitih pravnih propisa koji se mogu brzo mijenjati ako se nađe bolje rješenje. Posljednje piratsko načelo otkriva postmodernu kulturnu matricu iz koje stranka izrasta. Naglašava se pragmatizam kao način postizanja visokih ideala u više međukoraka i međufaza, koji naizgled mogu biti kontradiktorni i nedosljedni u odnosu prema zacrtanim ciljevima, no u konačnici bi trebali pridonijeti željenim promjenama. Visoki ideali stranke nisu potpuno ostvarivi, ali se na putu ostvarenja oni preoblikuju, prilagođavaju i redefiniiraju.

Nove tehnologije, novi birači i nova stranačka obitelj?

Iz prikaza povijesti i profila očito je kako je riječ o političkoj opciji koju nije lako definirati i svrstati u postojeće stranačke tipove i obitelji. Pirati ističu kako nisu ni ljeвица ni desnica. Premda su te izjave tipične za niz populističkih stranaka u Europi, kod Pirata nije moguće pronaći elemente političke komunikacije i mobilizacije koji bi upućivali na to da je riječ o populističkom fenomenu. Premda čelnici stranke priznaju kako još uvijek razvijaju svoju ideologiju i pokušavaju dati svoje odgovore na niz javnih politika, otpočetak odbijaju koncept jednoproblemske stranke. Često se nameću usporedbe sa Zelenima i razvojnim putem ekoloških političkih opcija u Europi. No dok su ekološke stranke nastale iz heterogenih pokreta civilnog društva i tek su se brojnim transformacijama oblikovale u političke stranke, Pirati su otpočetak nastupili kao koherentna organizacija koja želi sudjelovati u parlamentarnoj demokraciji. Razjedinjenost i rascjepkanost zelenih opcija u nekim zemljama, kao u Hrvatskoj, umanjile su mogućnost izbornog uspjeha. U pet godina postojanja sve su piratske stranke ostale jedinstvene, to jest nije došlo do osnivanja više konkurentskih piratskih opcija u pojedinim zemljama. Stvaranje Piratske internacionale i modeliranje piratskih stranaka prema obrascu Švedske piratske stranke, kao i proklamirana želja za svjetskim širenjem ideja slobodnoga informacijskog društva, u nekoj mjeri podsjećaju na povijest svjetskoga radničkog pokreta. Ova stranka istodobno ima obilježja nehijerarhijske pluralističke strukture posredovane novim oblicima komuniciranja, ali i karakteristike društvenih pokreta iz 1968. (Westelius, 2010:1). Premda stranka ima jednu predsjednicu i upravni odbor – za razliku od mnogih zelenih stranaka i stranaka nove europske ljevice koje imaju praksu kolektivnih ili dvojnih predsjedništava kako bi minimizirali okrupnjavanje upravljačke moći u rukama jedne osobe – naglašava se uloga slobodnog dijaloga kroz stranačke forume i društvene mreže te brisanje razlika između vodstva i članstva stranke. Premda se zauzimaju za dokidanje monopola i omogućavanje jednakopravnoga tržišnog natjecanja, Pirati se ne mogu svrstati među liberalne stranke, budući da operiraju pojmovima javnog vlasništva i slobodnog pristupa kolektivnim dobrima. Premda stavljaju velik naglasak na osobne slobode i slobodu osobnog izričaja, ne mogu se promatrati ni kao libertarijanci, budući da državu žele prilagoditi građanima, učiniti je odgovornijom te zaustaviti njezino upletanje u privatnost, ali ne dovode u pitanje ulogu države u pružanju obrazovnih, zdravstvenih i drugih usluga niti ju smatraju preprekom slobodnom društvu. Nadalje, premda je

poticaj nastanku stranke bilo pooštavanje suzbijanja internet-skog piratstva, Pirati nisu klasična prosvjedna stranka, budući da se ne zauzimaju za očuvanje nekih stečenih prava niti za odbijanje nekih reformskih procesa, nego nude svoju viziju uređenja informacijskog društva za koju druge etablirane stranke ne pokazuju dovoljno interesa, znanja i volje.

Nastojeći odrediti novi tip stranaka u koji bi ubrojila i Pirate, švedska politologinja Marie Demker uvodi pojam "stranaka utemeljenih na vrlinama" (*virtue parties*). Ističe kako je riječ o strankama koje se zauzimaju za perfekcionističku politiku, nepristranost, osobne slobode te borbu protiv korupcije i klijentelističkih mreža (Demker, 2008:3). Te su stranke antipod kartelskim strankama kako ih definiraju Richard Katz i Peter Mair (Demker, 2008:3-4). U tom kontekstu, Demker ih smatra podvrstom protu-establišmentskih stranaka koje svojim djelovanjem žele ukinuti uvriježene mreže političkih i poslovnih elita, ali nemaju populističke i radikalne desne elemente kao ostale protuelitističke stranke. Konceptualizacija "vrlinskih stranaka" nužno nas dovodi do pitanja gdje takve stranke smjestiti u kontekstu stranačkih obitelji, odnosno mogu li one tvoriti zasebnu stranačku obitelj. Peter Mair i Cas Mudde (1998) ističu kako su dva ključna elementa u definiranju stranačkih obitelji društveni rascjepi oko kojih se stranke formiraju i ideološke poveznice među strankama. U svojoj operacionalizaciji pojma "vrlinskih stranaka" Demker identificira četiri europske stranke koje se formiraju oko društvenog rascjepa između etabliranih političkih i ekonomskih elita i angažiranih samosvjesnih građana, a ideološki ih povezuju naglašavanje osobnih sloboda, borba za transparentnost upravljačkog procesa i zauzimanje za tržišne slobode. U tu skupinu, koja bi trebala činiti stranačku obitelj "vrlinskih stranaka", ubrajaju se Švedska piratska stranka (*Piratpartiet*), estonska Unija Pro Patria i Res Publica (*Isamaa ja Res Publica Liit*), stranka Garija Kasparova Druga Rusija (*Drugaja Rossija*) i francuski Demokratski pokret (*Mouvement démocrate*) Françoisa Bayroua (Demker, 2008:13). Smatram, pak, kako ima nekoliko valjanih argumenata zašto te

Dok su ekološke stranke nastale iz heterogenih pokreta civilnog društva i tek su se brojnim transformacijama oblikovale u političke stranke, Pirati su otpočetak nastupili kao koherentna organizacija koja želi sudjelovati u parlamentarnoj demokraciji

stranke nisu dobri primjeri "vrlinskih stranaka" te zašto bi se u razradi koncepta tih stranaka trebalo ograničiti na piratske stranke. Prvo, estonska stranka, nastala spajanjem stranaka Pro Patria i Res Publica, po svim svojim dosadašnjim obilježjima mnogo prije pripada obitelji konzervativnih i demokršćanskih stranaka

broj 6 - lipanj 2011.

nego nekoj novoj stranačkoj obitelji. Stranku Garija Kasparova treba analizirati kroz prizmu defekata ruske demokracije i bitno drukčiji odnos između vladajućih i oporbenih stranaka i političara u Rusiji nego u drugim europskim zemljama. François Bayrou i njegova nova stranka – premda unose neke inovativne političke sadržaje, primjerice nov afirmativan odnos prema prekomorskim departmanima ili zahtjev da se promijeni energetska politika – jasno su ukorijenjeni u tradiciji centrizma u francuskome stranačkom sustavu.

Švedska politologinja Marie Demker uvodi pojam "stranaka utemeljenih na vrlinama" (*virtue parties*). Ističe kako je riječ o strankama koje se zauzimaju za perfekcionističku politiku, nepristranost, osobne slobode te borbu protiv korupcije i klijentelističkih mreža

U kontekstu novih stranaka i novih društvenih rascjepa mnogo je plodonosnije razlikovanje koje Demker (2011) primjećuje u svojem novom radu u kojemu analizira uzroke uspjeha švedskih Pirata na izborima za Europski parlament 2009. Riječ je o rascjepu između građana koji su se učinkovito prilagodili novim informacijsko-komunikacijskim tehnologijama i onih koji im se opiru ili ne shvaćaju njihov transformacijski potencijal. Američki autor Marc Prensky (201a, 2001b) uveo je pojmove "digitalni urođenici" (*digital natives*)⁵ i "digitalni useljenici" (*digital immigrants*), te pokušao istražiti postoje li psihosocijalne razlike između te dvije generacije odnosno društvene skupine. Kako se ne bismo odveć odmakli od predmeta analize, samo ću napomenuti kako se "digitalnim urođenicima" smatraju osobe koje su rođene u doba informacijske revolucije ili su odrastale usporedo s njom, dok su "digitalni useljenici" osobe koje su se naknadno, u odrasloj dobi i s već formiranim navikama i stavovima, priučili i priključili novim tehnologijama.

Premda ne želim skliznuti u ekonomski determinizam, moram naglasiti kako tehnološke inovacije radikalno mijenjaju proizvodne i tržišne odnose, redefinišu način organiziranja rada i komuniciranja, što u konačnici dovodi do kulturnih i društvenih promjena koje traže nove političke odgovore. U tom je smislu pojava piratskih stranaka odgovor na tehnološku promjenu koja je proizvela socijalno-ekonomske i kulturne promjene. Smjenom generacija i promjenom omjera između "digitalnih urođenika" i "digitalnih imigranata" u društvu, uz istodobno slabljenje tradicionalnih socijalno-ekonomskih rascjepa putem atomizacije tržišta rada, stvara se prostor za jačanje piratske političke opcije i njezin snažniji utjecaj na dinamiku stranačkog natjecanja.

Pojava Piratske stranke politički je izraz uznapredovale transformacije europskoga postindustrijskog društva u informacij-

sko društvo. Pirati odgovaraju na nove zahtjeve građana koji korištenjem novih informacijsko-komunikacijskih tehnologija propitkuju ulogu osobnih sloboda u suvremenim demokracijama, pitanje znanja, kulture i informacija kao javnoga globalnog dobra te potiču raspravu o novoj raspodjeli društvene, ekonomske i političke moći u društvu utemeljenu na brzini i sveobuhvatnoj razmjeni informacija, podataka i dobara.

Bilješke

- 1 V. više na *Why the Name "Pirate Party"?*, <http://falkvinge.net/2011/02/20/why-the-name-pirate-party/>
- 2 Budući da nakon ratifikacije Lisabonskog ugovora sve zemlje članice nisu još popunile svoja nova mjesta europarlamentarcima, Amelia Andersdotter *de facto* još nije preuzela svoj mandat.
- 3 Riječ *commons* izvorno označava zajedničko poljoprivredno dobro poput pašnjaka ili šume u srednjovjekovnoj Europi. U sjevernoj Hrvatskoj za takav oblik kolektivnog uživanja prava na zemljište koristi se riječ *gmajna*.
- 4 V. više na *The Pirate Wheel*, <http://falkvinge.net/the-pirate-wheel/>
- 5 Pojam "urođenici" zbog svoga kolonijalnog podrijetla ima izrazito negativnu konotaciju u nekim društvenim disciplinama, posebice u kulturnoj antropologiji. No u nedostatku prikladnijeg prijevoda koristim ga u neutralnom značenju.

Literatura

- Bartels, H. (2009). *Die Piratenpartei: Entstehung, Forderungen und Perspektiven der Bewegung*. Berlin: Contumax-Verlag.
- Demker, M. (2011). Sailing along New Cleavages: Understanding the Success of the Swedish Pirate Party in the European Parliament Election 2009. izlaganje na *ISA Annual Convention*. 16-19. ožujka 2011. Montréal.
- Demker, M. (2008). A New Era of Party Politics in a Globalised World: The Concept of Virtue Parties. *The Quality of Government Institute Working Paper Series*. 20. Sveučilište u Göteborgu.
- Häyhtiö, T. i Rinne, J. (ur.) (2008). *NetWorking/Networking: Citizen Initiated Internet Politics*. Tampere: Tampere University Press.
- Li, M. (2009). The Pirate Party and the Pirate Bay: How the Pirate Bay Influences Sweden and International Copyright Relations. *Pace International Law Review*. (21) 1:281-307.
- Mair, P. i Mudde, C. (1998). The Party Family and its Study. *Annual Review of Political Science*. 211-229.
- Miegel, F. i Olsson, T. (2008). From Pirates to Politicians: The Story of the Swedish File Sharers Who Became a Political Party. U: Carpentier, N., Pruulmann-Vengerfeldt, P. i dr. (ur.). *Democracy, Journalism and Technology: New Developments in an Enlarged Europe*. Tartu: Tartu University Press.
- Prensky, M. (2001a). Digital Natives, Digital Immigrants, Part II: Do They Really Think Differently? *On the Horizon*. (9) 6:1-6.
- Prensky, M. (2001b). Digital Natives, Digital Immigrants, Part I. *On the Horizon*. (9) 5:1-6.
- The Swedish Pirate Party's Declaration of Principles 3.2, <http://www.piratpartiet.se/>
- Westelius, A. (2010). ICT and the Changing Civil Society. *Pacific Telecommunications Council 2010 Proceedings*. Honolulu. ■